

Наумкіна С. М.

*ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського», завідувач кафедри політичних наук,
доктор політичних наук, професор*

Маслов Ю. К.

*ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського», докторант кафедри політичних наук*

ІНСТАНЦІЇ ТА ТРАНСЦЕНДЕНЦІЇ ВЛАДИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Аналіз політики як особливої сторони людської життєдіяльності, яка функціонує на основі цілеспрямованої колективної організації, безперечно пов'язаний із феноменом політичної влади. За своєю природою влада – явище суспільне, оскільки виникає в суспільстві. Суспільство без влади – це хаос, дезорганізація, саморуйнування соціальних зв'язків. Влада є центральним елементом будь-якого організованого суспільства. Вона універсальна в часі, але різниться залежностями між тими, хто наказує, і тими, хто виконує, вона порівняльна у просторі, оскільки є властивістю, зміни якої проявляються неоднаково. Її універсальність впливає уже з самого походження, бо тільки з'явилися упорядковані людські групи, як одразу виникла й влада.

Більшість трактовок політичної влади, а також самих визначень категорії «влада» пов'язують її функціональне значення з необхідним порядком та згодою між людьми, оптимальним управлінням та доцільним регулюванням людських відносин.

Будучи соціальною за своєю суттю, влада разом із суспільством проходить складний шлях зміни власних форм. В первинних суспільствах влада була анонімною, однак з часом така форма влади поступилася місцем владі індивідуалізованій (персоніфікованій). Однак процес зростання соціальної нерівності щоразу засвідчував неефективність індивідуалізованої влади як засобу розв'язання соціальних конфліктів, особливо масштабних за розміром. Це стимулювало процес інституціоналізації влади, під час якого вона все більше спиралася на спеціальні інститути, які здійснюють чітко визначені функції.

Отже, влада відноситься до такого класу речей, які не можуть бути визначені одним поняттям, на що неодноразово вказували багато вчених. Дж. Сарторі, наприклад, стверджував, що влада є «семантичною головоломкою, коли один і той же термін визначає декілька різних сутностей, і коли одна й та ж сама сутність передається різними термінами» (Сарторі Дж. Искажение концептов в сравнительной политологии / Джованни Сартори // Политические исследования. – 2003. – № 3. – С. 23). Для М. Олсона теорія влади є «святим Граалем політології, тобто святині, яку так і не

знайшли» (Олсон М. Влада і процвітання. Подолання комуністичних та капіталістичних диктатур / М. Ослон ; [пер. з англ. А. Іщенко]. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – С. 21).

Перш за все, влада в суспільстві стверджує загальний порядок, в якому здійснюється та продовжується життя людини. Людині для подовження (постійного відтворення) суспільного життя необхідний певний схематизм (тобто спосіб організації власного життя та взаємодії з іншими людьми, плюс спосіб усвідомлення такої організації), який дозволяє людині діяти однаково, зберігаючи та відтворюючи вироблений ними спосіб подовження суспільного життя [Див.: Шайхутдинов Р. Современный политик: охота на власть / Руслан Шайхутдинов. – М. : Європа, 2006. – С. 473-474].

Одним з таких схематизмів і є схематизм влади, що передбачає введення певного спільного та єдиного для всіх простору. Цей простір має наступні особливості: по-перше, люди в ньому можуть орієнтуватися незалежно від конкретної ситуації або приналежності до тієї чи іншої групи; по-друге, в ньому повинні фіксуватися речі, що мають відбуватися постійно, відтворюватися самі по собі та за рахунок яких має відтворитися загальний порядок життя; по-третє, за рахунок такого схематизму люди повинні отримати можливість орієнтуватися та виробляти способи своїх дій поза безпосередньої взаємодії з іншими людьми (тобто, не тому, що хтось так сказав чи навчив). Іншими словами, влада задає загальнолюдський порядок життя.

Для того, щоб схематизм влади здійснювався, необхідно зафіксувати в свідомості людей, в суспільстві, в культурі деякі позамежні ідеї та речі, які недоступні нікому з нині існуючих людей та які б були визнані всіма як речі всезагальні та недосяжні. Іншими словами такі істини називають трансценденціями влади. Трансценденції – це такі ідеї, що відносяться до речей, які подолати неможливо, до природи, за рахунок яких фіксуються підвалини, на яких будується загальний порядок, змінити який нікому з людей не під силу.

Оскільки народ не має безпосереднього доступу до трансценденцій, потрібні спеціальні люди, групи людей, організації, інститути та іншого роду утворення, які є всіма визнаними носіями цих ідей та трансценденцій. Такі утворення називають інстанціями влади, кожна з яких має власний унікальний ресурс.

Тому інстанції влади оформлюються на основі певного виключного ресурсу, недосяжного для інших. Способи їх оформлення та становлення можуть бути різними. Як свідчить історія, традиційно інстанції влади оформлюються, перш за все, державними, церковними чи іншого роду інституціональними конструкціями, які фіксували певну винятковість. Але разом з цим, можна навести приклад, як така недосяжність може фіксу-

ватися за рахунок наявності духовного або культурного авторитету, і в даному сенсі інстанція влади зосереджена в одній людині.

Різні інстанції влади існують у вигляді композицій, кожна з яких володіє своїм винятковим ресурсом і не залежить від інших. Всі існуючі конструкції та комбінації влади з самого початку створювалися як такі, що складаються з декількох інстанцій (типів влади), кожна з яких формує свою власну цінність та винятковість, недосяжні для інших інстанцій. Поява нових інстанцій влади примушує кожного разу заново створювати композицію влади, перерозподіляти вплив, встановлювати правила взаємодії між інстанціями. Разом з тим та чи інша композиція інстанцій влади, той чи інший тип влади, певна реалізація схематизму влади існує як певна негласна згода народу на такий тип влади.

Історично Ш. – Л. Монтеск'є був першим, хто зафіксував принцип декількох незвідних друг до друга інстанцій влади. Мова в нього йде не про розподіл влад – не про те, як одну владу поділили на три частини. Зокрема, Ш. –Л. Монтеск'є стверджує, що існує декілька окремих інстанцій влади, кожна з яких володіє ексклюзивним ресурсом, а цим інстанціям доводиться між собою домовлятися. В цьому аспекті держава – це тільки одна з інстанцій влади, яка володіє доволі визначеним винятковим ресурсом (загальний порядок та однаковість процедур на всій території), та така, що не підмінює собою інші інстанції. Ставлення до держави як до єдиної можливої влади, яке накладається на намагання держави створити моноцентричну конструкцію, створює ту ситуацію послаблення життя, пригнічення політики, вихолощення демократії, які спостерігаються на терені пострадянського простору.

Починаючи з часів революцій, що змінюють тип влади, стає зрозумілим, що інстанцій влади може бути декілька. Попередні проблеми в Європі, пов'язані з конфліктами двох інстанцій влади – влади церкви та влади держави (монарха) – завершилися створенням особливої композиції цих двох інстанцій. Але з плином часу інстанцій влади стає все більше. Зокрема, існування влади у вигляді судової, виконавчої та законодавчої інстанцій стає звичним. В Європі виникають демократичні суспільства, в яких нові інстанції можуть з'являтися відповідно до появи нових трансценденцій, нових виняткових ресурсів. В сучасний момент також можна вказати на те, що триває процес ствердження нових інстанцій влади – органів місцевого самоврядування. Питання лише про те, який винятковий ресурс вони мають та на які трансценденції спираються.

По-перше, в межах сучасної політичної науки спостерігається суттєвий зсув у вивченні та глумаченні категорії «влада». Відбувається перехід на наступний, якісно новий рівень – на самий спосіб відтворення схематизму влади. Це означає, що ті чи інші варіанти влади становляться технічно конструйованими. Непорушні речі перетворюються на відносні.

Розвиваються технології влади, і ми все більше починаємо відноситися до влади з технічної точки зору, оскільки можемо дискутувати з приводу того, який тип влади необхідно встановити та яким чином.

По-друге, для усвідомлення всього схематизму сучасної влади необхідно відтворити всю його цілісність. Схематизм влади в такому розумінні реалізується як певна, визначена конфігурація, яка забезпечує певний спосіб взаємодії трансценденцій влади, інстанцій влади, еліт, місць присутності та народу. Якщо будь-яка з складових буде пропущена, то це може призвести до негативних наслідків.

По-третє, держава – це тільки одна з інстанцій влади, яка володіє доволі визначеним винятковим ресурсом (загальний порядок та однаковість процедур на всій території) та така, яка не підмінює собою інші інстанції. По-четверте, допустимість паралельного існування декількох інстанцій влади породило декілька окремих видів влади, зокрема, політичну, публічну, державну, владу місцевого самоврядування тощо. Всі вони різні за метою, методами, формами прояву, об'єктом і суб'єктами.

Таким чином, для того, щоб зафіксувати сучасне розуміння влади, необхідно, по-перше, виділити сам схематизм, в якому влада реалізується та здійснюється. По-друге, виділити основні стереотипи, присутні в суспільстві з приводу влади, «нормальні способи» здійснення влади та розмови про неї. По-третє, зафіксувати сучасні проблеми, що витікають з тих стереотипів та «нормальних способів». І тільки після цього провести проблематизацію стереотипів та створити нове розуміння влади, до якого необхідно прагнути для того, щоб ці проблеми були зняті та набули сенсу нові можливості, пов'язані з новим розумінням та з відповідним типом порядку.

Бондар О. М.

Національний університет «Одеська юридична академія», доцент кафедри соціальних теорій, кандидат історичних наук, доцент

ДЕЯКІ ПОЛІТИЧНІ НАСЛІДКИ «АРАБСЬКОЇ ВЕСНИ»

За всіма найбільш значними змінами на політичній карті світу, майже завжди стоять Сполучені Штати Америки і треба віддати їм належне, адже в останні роки при проведенні військових акцій вони намагаються діяти не самостійно, а залучають кілька союзників або навіть десятки країн, як це має місце у Афганістані або при нападі на Ірак та намагаються заручитися підтримкою Ради Безпеки ООН і керівництва блоку НАТО.

Однак, якщо розглядати ситуацію у арабських країнах на півночі Африки, де починаючи з 2010 року мали місце заворушення у Бахреїні, Алжирі, Судані, Йорданії, підряд пали режими Бен Алі у Тунісі, Мубарека у Єгипті, Салеха у Йємені, Кадафі у Лівії, а у Сирії продовжується